

Abduvohidov Javohir Abduvohidovich, Menejment fakulteti katta o'qituvchis.
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti ID ORCID:0009-0003-1249-2495

**INGLIZ TILIDAGI MATNLARGA FRANSUZ LUG'ATINING KIRITILISHI:
TARIXIY SHAKLLANISH, LINGVISTIK MEXANIZMLAR VA ZAMONAVIY
TRANSFORMATSIYALAR**

<https://zenodo.org/records/19841007>

Annotatsiya. Mazkur maqola ingliz tilidagi matnlarga fransuz lug'atining kirib kelish jarayonini tarixiy, strukturaviy, semantik va sotsiolingvistik nuqtayi nazardan kompleks tahlil qiladi. Tadqiqotning asosiy maqsadi fransuzcha leksik birliklarning ingliz tiliga o'zlashish mexanizmlarini aniqlash, ularning tarixiy qatlamlarini tasniflash va zamonaviy ingliz yozuvida bajaradigan funksional hamda stilistik rolini baholashdan iborat. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, 1066-yildagi Norman Conquest voqeasidan boshlab fransuz tili ingliz tilining leksik tizimiga chuqur integratsiyalashgan va bu jarayon globallashuv davrida ham faol davom etmoqda. Fransuz o'zlashmalari to'g'ridan-to'g'ri qarz olish, kalkalash, kod almashish, semantik kengayish, terminologik integratsiya va stilistik markazlashuv orqali ingliz tilining boyishi va murakkablashuviga xizmat qilgan.

Kalit so'zlar: leksik o'zlashma, til kontaktlari, Norman istilosi, kalkalash, kod almashish, semantik kengayish, stilistika, sotsiolingvistika.

**THE INTRODUCTION OF FRENCH VOCABULARY INTO ENGLISH
TEXTS: HISTORICAL FORMATION, LINGUISTIC MECHANISMS AND
MODERN TRANSFORMATIONS**

Annotation. This article provides a comprehensive analysis of the process of the introduction of French vocabulary into English texts from a historical, structural, semantic and sociolinguistic perspective. The main goal of the study is to identify the mechanisms of assimilation of French lexical units into English, classify their historical layers and assess the functional and stylistic role they play in modern English writing. The results of the study show that since the Norman Conquest in 1066, French has been deeply integrated into the lexical system of English, and this process continues to be actively pursued in the era of globalization. French borrowings have served to enrich and complicate the English language through direct borrowing, adaptation, code-switching, semantic expansion, terminological integration and stylistic centralization.

Keywords: lexical acquisition, language contacts, Norman conquest, calculus, code-switching, semantic expansion, stylistics, sociolinguistics

**ВВЕДЕНИЕ ФРАНЦУЗСКОЙ ЛЕКСИКИ В АНГЛИЙСКИЕ ТЕКСТЫ:
ИСТОРИЧЕСКОЕ ФОРМИРОВАНИЕ, ЛИНГВИСТИЧЕСКИЕ МЕХАНИЗМЫ
И СОВРЕМЕННЫЕ ТРАНСФОРМАЦИИ**

Аннотация. В данной статье представлен всесторонний анализ процесса введения французской лексики в английские тексты с исторической, структурной, семантической и социолингвистической точек зрения. Основная цель исследования – выявление механизмов ассимиляции французских лексических единиц в английский язык, классификация их исторических слоев и оценка функциональной и стилистической роли, которую они играют в современной английской письменности. Результаты исследования показывают, что со времен нормандского завоевания в 1066 году французский язык глубоко интегрировался в лексическую систему английского языка, и этот процесс активно продолжается даже в эпоху глобализации. Французские заимствования способствовали обогащению и усложнению английского языка посредством прямого заимствования, адаптации, переключения кодов, семантического расширения, терминологической интеграции и стилистической централизации.

Ключевые слова: лексическое заимствование, языковые контакты, нормандское завоевание, адаптация, переключение кодов, семантическое расширение, стилистика, социолингвистика

1. KIRISH (INTRODUCTION)

Til hech qachon izolyatsiyada rivojlanmaydi. Har qanday tilning lug‘aviy boyligi boshqa tillar bilan aloqalar natijasida shakllanadi. Ingliz tili tarixan eng ko‘p o‘zlashmalarni qabul qilgan tillardan biri hisoblanadi. Uning lug‘aviy tarkibida german, lotin, yunon va ayniqsa fransuz tillarining kuchli izlari mavjud.

Ingliz va fransuz tillari o‘rtasidagi aloqalar o‘rta asrlarga borib taqaladi. 1066-yilda sodir bo‘lgan Norman Conquest voqeasi ingliz tilining rivojlanish tarixida burilish nuqtasi bo‘ldi. Normanlar Angliyani bosib olgach, fransuz tili uch asrdan ortiq vaqt davomida hukmron tabaqa va davlat boshqaruvi tili sifatida qo‘llanildi. Natijada ingliz tiliga minglab fransuzcha so‘zlar kirib keldi.

Biroq fransuz ta’siri faqat o‘rta asrlar bilan cheklanib qolmadi. Yangi davrda diplomatiya, san’at, falsafa, moda, gastronomiya va siyosat orqali fransuzcha birliklar ingliz tiliga muntazam ravishda kirib bordi. Zamonaviy globallashuv sharoitida ham bu jarayon davom etmoqda.

Mazkur maqolaning asosiy ilmiy savollari quyidagilardan iborat:

1. Fransuz lug‘ati ingliz tiliga qanday tarixiy bosqichlarda kirib kelgan?
2. Leksik integratsiya qanday lingvistik mexanizmlar orqali amalga oshgan?
3. Semantik transformatsiya jarayoni qanday kechgan?
4. Fransuzcha birliklarning ingliz yozuvidagi stilistik funksiyasi nimadan iborat?
5. Zamonaviy globallashuv jarayoni fransuz o‘zlashmalariga qanday ta’sir ko‘rsatmoqda?

2. Metodologiya yoki Tadqiqot usullari (METHODS)

Tadqiqot quyidagi metodologik asoslarda olib borildi:

2.1. Tarixiy-lingvistik tahlil

O'rta ingliz davri, Yangi ingliz davri va zamonaviy davrdagi o'zlashmalar tasniflandi.

2.2. Etimologik tahlil

So'zlarning kelib chiqishi va tarixiy qatlamlari aniqlashtirildi.

2.3. Semantik tahlil

Ma'no kengayishi, torayishi va konnotativ o'zgarishlar o'rganildi.

2.4. Sotsiolingvistik yondashuv

Ikki tillilik, prestij omili, ijtimoiy maqom va kod almashish jarayonlari tahlil qilindi.

2.5. Diskursiv tahlil

Badiiy, ilmiy va publitsistik matnlarda fransuzcha birliklarning qo'llanilishi o'rganildi.

3. Natijalar (RESULTS)

3.1. Tarixiy qatlamlar

3.1.1. Norman davri (XI–XIV asrlar)

Norman Conquest dan keyin ingliz tiliga taxminan 10 000 dan ortiq fransuzcha so'z kirgan. Ularning 70% ga yaqini bugungi kungacha saqlanib qolgan.

Asosiy sohalar:

Huquq: court, justice, attorney, judge, prison

Ma'muriyat: government, authority, parliament

Harbiy soha: army, battle, soldier

Aristokratiya: noble, royal, crown

Bu jarayon ingliz tilining leksik tuzilishini ikki qatlamli tizimga aylantirdi: xalq tili (german ildizli) va rasmiy/yuqori uslub (fransuz ildizli).

3.2. To'g'ridan-to'g'ri qarz olish

Ko'plab fransuzcha so'zlar ingliz tiliga minimal o'zgarish bilan kirgan:

- ballet
- café
- résumé
- souvenir
- chic
- couture
- croissant
- déjà vu

Fonetik moslashuv sodir bo'lgan bo'lsa-da, imlo ko'pincha saqlangan.

Masalan:

- ballet → /'bæleɪ/
- café → /kæ'feɪ/

3.3. Kalkalash (Calque)

Fransuzcha iboralarning tarjima yo'li bilan o'zlashuvi:

- l'esprit de l'escalier → staircase wit
- contretemps → countertime
- tête-à-tête → head-to-head

Bu jarayon ingliz tilining semantik imkoniyatlarini kengaytirgan.

3.4. Kod almashish (Code-switching)

Ikki tilli muhitda quyidagi iboralar faol ishlatiladi:

- joie de vivre
- je ne sais quoi
- raison d'être
- coup d'état
- faux pas

Ular ko'pincha tarjimasiz ishlatiladi va madaniy noziklikni yetkazadi.

3.5. Semantik kengayish

Ba'zi so'zlar ingliz tilida yangi ma'no kasb etgan:

- cul-de-sac → boshi berk vaziyat
- mademoiselle → yosh ayol
- entrée (AQSh inglizchasida) → asosiy taom

Bu jarayon tilning moslashuvchanligini ko'rsatadi.

3.6. Terminologik integratsiya

3.6.1. Huquq

- affidavit
- bailiff
- subpoena

3.6.2. Moda

- couture
- ensemble
- chic

3.6.3. Gastronomiya

- menu
- sauté
- quiche
- croissant

Fransuz tili bu sohalarda yuqori madaniy prestij belgisi sifatida qaraladi.

3.7. Stilistik va madaniy funksiyalar

Fransuzcha birliklar ingliz tilida:

- nafislik
- aristokratiklik
- ziyolilik
- yuqori madaniyat

konnotatsiyasini beradi.

Masalan:

- avant-garde
- renaissance
- nouveau riche

Bu birliklar ko'pincha badiiy va akademik matnlarda uchraydi.

4. Muhokama (DISCUSSION)

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, fransuz lug'atining ingliz tiliga kirishi ko'p qatlamli va murakkab jarayon bo'lib, quyidagi omillar bilan bog'liq:

1. Siyosiy hukmronlik (Norman davri)
2. Madaniy prestij
3. Diplomatik aloqalar
4. Savdo va mustamlakachilik
5. Globallashuv

Fransuz tili uzoq vaqt Yevropada diplomatiya va ziyolilar tili bo'lib kelgan. Bu esa uning ingliz tilidagi yuqori maqomini ta'minlagan.

Kanada va AQShning ayrim hududlarida ikki tillilik fransuz va ingliz tillarining aralash shakllarini yuzaga keltirgan.

Zamonaviy davrda moda, biznes va gastronomiya orqali yangi fransuzcha o'zlashmalar paydo bo'lmoqda.

5. Xulosa (CONCLUSION)

Mazkur tadqiqot ingliz tilidagi matnlarga fransuz lug'atining kiritilishi jarayonini tarixiy, lingvistik va sotsiomadaniy nuqtayi nazardan kompleks ravishda tahlil qildi. O'rganish natijalari shuni ko'rsatadiki, fransuz tilining ingliz tiliga ta'siri tasodifiy yoki epizodik hodisa emas, balki ko'p asrlik siyosiy, madaniy va ijtimoiy aloqalar natijasida shakllangan tizimli jarayondir. Ayniqsa, 1066-yildagi Norman Conquest voqeasi ingliz tilining leksik rivojlanishida burilish nuqtasi bo'lib xizmat qilgan va fransuzcha o'zlashmalarining keng miqyosda kirib kelishiga zamin yaratgan.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, fransuz lug'ati ingliz tiliga bir necha asosiy mexanizmlar orqali integratsiyalashgan: to'g'ridan-to'g'ri qarz olish, kalkalash (calque), kod almashish (code-switching), semantik kengayish, terminologik o'zlashma va stilistik funkcionallashuv. Ushbu mexanizmlar til kontaktlari nazariyasi doirasida izchil va mantiqiy tarzda tushuntiriladi hamda ingliz tilining ochiq va moslashuvchan tizim ekanligini namoyon etadi.

To'g'ridan-to'g'ri qarz olish jarayonida fransuzcha leksik birliklar minimal fonetik va morfologik moslashuv bilan ingliz tiliga o'tgan bo'lsa, kalkalash jarayonida semantik tuzilmalar ingliz tilining ichki vositalari orqali qayta shakllangan. Kod almashish esa ikki tillilik sharoitida yuzaga keladigan pragmatik hodisa sifatida ingliz nutqiga emotsional, madaniy va stilistik noziklik kiritgan. Bu holat ayniqsa adabiy, publitsistik va akademik diskursda yaqqol namoyon bo'ladi.

Semantik transformatsiya jarayoni ham muhim ilmiy natija sifatida qayd etildi. Ko'plab fransuzcha birliklar ingliz tiliga o'tish jarayonida ma'no kengayishiga, torayishiga yoki konnotativ o'zgarishga uchragan. Bu esa o'zlashmaning passiv ko'chirish emas, balki faol semantik moslashuv jarayoni ekanligini ko'rsatadi. Demak, ingliz tili fransuz lug'atini qabul qilish jarayonida uni qayta ishlab, o'z tizimiga moslashtirgan va yangi semantik qatlam hosil qilgan.

Tadqiqot shuningdek fransuz o'zlashmalarining stilistik funksiyasini ham aniqladi. Fransuzcha birliklar ingliz tilida ko'pincha yuqori madaniyat, ziyolilik, aristokratiklik, nafislik va estetik noziklik konnotatsiyalarini ifodalaydi. Ayniqsa moda, gastronomiya,

san'at, huquq va diplomatiya sohalarida fransuz tili prestij belgisi sifatida qo'llaniladi. Bu esa til va ijtimoiy maqom o'rtasidagi bevosita bog'liqlikni tasdiqlaydi.

Globalashuv jarayoni ham fransuz lug'atining ingliz tiliga kirib kelishiga yangi bosqich olib kelmoqda. Ingliz tili global lingua franca maqomini egallagan bo'lsa-da, fransuz tili madaniy va estetik sohalarda o'z nufuzini saqlab qolmoqda. Zamonaviy axborot texnologiyalari, moda industriyasi, xalqaro siyosat va gastronomiya orqali yangi fransuzcha birliklar ingliz tiliga integratsiyalashishda davom etmoqda. Bu jarayon ikki til o'rtasidagi aloqalarning yakunlanmaganligini, aksincha, doimiy evolyutsiya holatida ekanligini ko'rsatadi.

Nazariy jihatdan mazkur tadqiqot til kontaktlari, sotsiolingvistika va leksikologiya sohalariga muhim hissa qo'shadi. Fransuz lug'atining ingliz tiliga kiritilishi tilning ochiq tizim sifatida ishlashini, uning ijtimoiy omillarga sezgirligini va madaniy almashinuv jarayonlarida faol ishtirok etishini tasdiqlaydi. O'zlashmalar tilning zaifligi emas, balki uning moslashuvchanligi va rivojlanish qobiliyatining belgisi ekanligi ilmiy jihatdan asoslandi.

Umuman olganda, fransuz lug'atining ingliz tilidagi matnlarga kiritilishi ingliz tilining tarixiy shakllanishi, strukturaviy boyishi va stilistik diversifikatsiyasida muhim rol o'ynagan. Bu jarayon faqat o'tmish hodisasi emas, balki bugungi kunda ham davom etayotgan dinamik til hodisasi. Shunday ekan, ingliz va fransuz tillari o'rtasidagi leksik almashinuv kelajakda ham davom etishi va yangi lingvistik shakllar yuzaga kelishiga zamin yaratishi kutiladi.

Kelgusidagi tadqiqotlar korpus lingvistikasi asosida fransuzcha o'zlashmalarining chastotasi, funksional yuklamasi va zamonaviy ingliz diskursidagi taqsimotini statistik jihatdan tahlil qilishga yo'naltirilishi maqsadga muvofiq bo'ladi. Shuningdek, ingliz tilining turli variantlarida (Britaniya, Amerika, Kanada inglizchasi) fransuz o'zlashmalarining qo'llanish darajasi qiyosiy o'rganilishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, fransuz lug'atining ingliz tiliga integratsiyasi til taraqqiyotining tabiiy va uzluksiz jarayoni bo'lib, u tarixiy voqealar, madaniy nufuz, ijtimoiy stratifikatsiya va globalashuv omillari bilan chambarchas bog'liqdir. Ushbu lingvistik almashinuv ingliz tilining zamonaviy qiyofasini shakllantirishda muhim omil bo'lib qolmoqda va kelajakda ham uning rivojlanish trayektoriyasiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Baugh, A. C., & Cable, T. (2002). *A History of the English Language*. Routledge.
2. Crystal, D. (2003). *The Cambridge Encyclopedia of the English Language*. Cambridge University Press.
3. Durkin, P. (2014). *Borrowed Words: A History of Loanwords in English*. Oxford University Press.
4. Haugen, E. (1950). The Analysis of Linguistic Borrowing. *Language*, 26(2), 210–231.
5. Thomason, S. G., & Kaufman, T. (1988). *Language Contact, Creolization, and Genetic Linguistics*. University of California Press.
6. Weinreich, U. (1953). *Languages in Contact*. Linguistic Circle of New York.

7. Haugen, E. (1950). The Analysis of Linguistic Borrowing. *Language*, 26(2), 210–231.
8. Jespersen, O. (1905–1949). *A Modern English Grammar on Historical Principles*. London: Allen & Unwin.
9. Lass, R. (1992). *The Cambridge History of the English Language*. Cambridge University Press.
10. Barber, C. (2000). *The English Language: A Historical Introduction*. Cambridge University Press.
11. Nevalainen, T. (2006). *An Introduction to Early Modern English*. Edinburgh University Press.
12. Hogg, R., & Denison, D. (2006). *A History of the English Language*. Cambridge University Press.
13. McArthur, T. (1998). *The English Languages*. Cambridge University Press.
14. Fisiak, J. (1985). *Papers from the 6th International Conference on Historical Linguistics*. John Benjamins.
15. Milroy, J. (1992). *Linguistic Variation and Change*. Blackwell.
16. Wardhaugh, R., & Fuller, J. (2015). *An Introduction to Sociolinguistics*. Wiley-Blackwell.